

WOMEN IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT: SCIENCE AND QUALITY EDUCATION

3RD INTERNATIONAL CONFERENCE

ЎЗБЕКИСТОНДА ХОТИН-ҚИЗЛАР ТАЪЛИМИГА ЭЪТИБОР ВА ИНСОН КАПИТАЛИ

Малика Қодирхонова

Ўзбекистон Республикаси Олий

*Мажлиси Сенатининг «Хотин-қизлар ва гендер
тенглиги» қўмитаси раиси*

Калит сўзлар: БМТ, Учинчи
Реннесанс, Хадича
Сулаймонова, Вазирлар
Маҳкамаси, фалсафа
доктори (PhD)

Аннотация: Мақолада бугунги кунда рақобат тобора кескин тус олаётган 4-саноат инқилоби даврида рақобатбардош бўлиш, замонавий илм-фан ва инновация ютуқларини кенг жорий этиш билан боғлиқ. Инсон капиталига қаратилган инвестиция – ўзини-ўзи оклайдиган харажат саналиши, бир аёлга берилган илм бу бутун миллатга берилган билим эканлиги, шу билан бирга, илм-билим ва амалиётни трансформациясига эътибор қаратиш зарурлиги юзасидан фикрлар жамланган.

ATTENTION TO WOMEN'S EDUCATION IN UZBEKISTAN AND HUMAN CAPITAL

Key words: UN, third
Rennesans, Khadija
Suleymanova, Cabinet of
Ministers, doctor of Philosophy
(PhD)

Abstract: The article deals with being competitive during the 4th Industrial Revolution, when competition today becomes increasingly fierce, with the widespread introduction of the achievements of modern science and innovation. Opinions are concentrated on the fact that investment in human capital is considered a self – justified cost, that the science given to a woman is knowledge that is given to a whole nation, while it is necessary to focus on the transformation of knowledge and practice.

ВНИМАНИЕ К ОБРАЗОВАНИЮ ЖЕНЩИН В УЗБЕКИСТАНЕ И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ

Ключевые слова: ООН, третий Реннский конгресс, Хадижда Сулейманова, Кабинет министров, доктор философии (PhD)

Аннотация: В статье рассматривается вопрос о том, как быть конкурентоспособным во время 4-й промышленной революции, когда конкуренция сегодня становится все более жесткой, с широким внедрением достижений современной науки и инноваций. Мнения сосредоточены на том факте, что инвестиции в человеческий капитал считаются самооправдывающимися затратами, что наука, данная женщине, – это знания, которые даны целой нации, в то время как необходимо сосредоточиться на трансформации знаний и практики.

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти календариди хотин-қизларга оид бир қанча халқаро кунлар мавжуд. Хусусан, БМТ Бош Ассамблеяси резолюциясига кўра **11 февраль куни “Халқаро илм-фан соҳасидаги хотин-қизлар куни”** этиб белгиланган. Бу тадбир мамлакатимизда сўнгги 3 йилдан буён мунтазам ўтказиб келинмоқда.

БМТ томонидан бутун дунё бўйлаб аёллар ва қизлар учун Барқарор ривожланиш мақсадларини амалга ошириш мақсадида йилларга мўлжалланган устувор йўналишлар ва мавзулар номи берилади. Хусусан, 2023 йил: **Устувор мавзу:** Гендер тенгликка эришиш ва барча хотин-қизларнинг ҳуқуқ ва имкониятларини кенгайтириш учун **рақамли асрда инновациялар ва технологик ўзгаришлар ҳамда таълим.**

Илм-фан ривожланган, рақамли иқтисодиёт амалиётга кенг кириб бораётган, ахборот технологиялари барча соҳани буткул қамраб олаётган даврда Ўзбекистон **янги бир уйғониш бўсағасига** пойдевор яратмоқда.

Учинчи Ренессанс сари интилаётган Ўзбекистонда иқтидорли фарзандлар салоҳиятини юзага чиқариш ва тарбиялаш борасида алоҳида тизим юзага келди.

Фан, таълим, инновация–ҳар бир Ренессанснинг пойдеворидир.

Ҳар қандай жамиятнинг асосий «кўзгуси» – хотин-қизлар. Чунки, жамиятнинг ижтимоий тузуми қандай бўлишидан қатъий назар, ўша жамият аҳолиси турмушининг фаровонлик даражаси, оилалар барқарорлиги, келажак авлод – фарзандлар тарбияси, иқтидори, жамиятдаги интеллектуал салоҳият, маънавият ва маданият, маърифат, қўйингки, барча жабҳаларда эришилган ютуқлар шу жамият тараққиётига хотин-қизларнинг қўшадиган ҳиссаси ва ўша жамиятнинг аёлларга муносабати билан белгиланади.

Бугун аёл зотининг зиммасидаги оналик ва оиладаги бош тарбиячилик вазифаларини бажаришда аёлнинг жамиятдаги мавқеи, нуфузи, ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан таъминланганлиги, маънавий-маърифий жиҳатдан етуқлиги, сиёсий онги, ижтимоий тафаккури, ҳуқуқий маданияти ва саводхонлиги беқиёс аҳамиятга моликдир. Хотин-қизлар

мавқейини ошириш, уларнинг интеллектуал салоҳиятини юксалтириш, улардаги салоҳиятнинг намоён этилиши учун жамиятда яратилган имкониятлар доирасини янада кенгайтириш жуда муҳим.

Янги Ўзбекистон шароитида хотин-қизларнинг таълим соҳаси ва илм-фандаги ўрнини кенгайтириш, келажакда уларни илмий тадқиқот ва инновацион фаолиятга янада кенг жалб этишга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Давлатимиз раҳбари **“Юртимизда Учинчи Реннесанс пойдеворини барпо этиш учун бизга замонавий илм ва яна бир бор илм, тарбия ва яна бир бор тарбия керак. Бугунги ва эртанги кунимизни, ёшларимиз тақдирини ҳал қиладиган юксак малакали муаллим ва мураббийлар, профессор-ўқитувчилар, ҳақиқий зиёлилар керак”**дея таъкидлаб ўтган эдилар.

Давлатимиз раҳбари томонидан 2023 йилга **“Инсонга эътибор ва сифатли таълим”** йили деб ном берилди.

Хотин-қизларни қўллаб-қувватлашнинг **ҳуқуқий пойдевори** яратилиб, **40 дан ортиқ** меъёрий ҳужжатлар – **2 та** Қонун, **28 та** Фармон ва қарорлар қабул қилинди.

Ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий соҳаларда хотин-қизлар ҳамда эркаклар учун тенг ҳуқуқ ва имкониятлар таъминлаш мақсадида Олий Мажлис Сенати, хотин-қизларнинг жамиятдаги ролини ошириш, гендер тенглик ва оила масалалари бўйича республика комиссияси, ҳамда Оила ва хотин қизлар қўмитаси томонидан бир қанча тизимли ишлар бажарилди. Хусусан, ёш олима аёллар, ёш ихтирочи аёллар танловлари ҳамда ёшлар ўртасида кийиниш маданияти тарғиботига бағишланган **“Нафосат” – фестивалларини** ҳамда таълим йўналишида амалга оширилаётган ишларни чуқур таҳлил ва тарғиб этиш мақсадида **«Гендер тенглик -фаоли»** миллий танлови ташкил этилди. Шунингдек **2030 йилга қадар Ўзбекистон Республикасида гендер тенгликка эришиш стратегияси** қабул қилинди.

Гендер стратегиясида илм-фан соҳасида муваффақиятга эришган машҳур ўзбек аёллари номи билан аталувчи стипендия жорий этиш ва уни тақдим этиш механизмларини ишлаб чиқиш, шу билан бирга STEAM йўналишида чекка ҳудудлардаги хотин қизларни ўқитиш белгиланган эди.

Жорий йил ўз соҳасида муваффақиятга эришган машҳур ўзбек аёллари **Хадича Сулаймонова** ҳамда **Муножат Йўлчиева** номлари билан аталувчи **стипендиялар** жорий этилди. Бундан ташқари яна 16 та Олий таълим муассасалари юқоридаги стипендияни жорий этиш бўйича ишлар олиб боришмоқда.

Хотин-қизларни олий таълим билан қамровини кенгайтириш борасида олий ўқув юртларига қабул қилишда **эҳтиёжманд оилалар фарзанди бўлган хотин-қизлар** учун **давлат гранти 2 бараварга оширилди.**

Базавий тўлов-контракт асосида давлат олий таълим муассасаларига қабул қилинган, ота-онаси ёки уларнинг биридан айрилган муҳтож қизлар, боқувчиси йўқ ёлғиз аёлларни ўқитиш ҳамда аъло баҳоларга ўқиётган, ижтимоий ҳимояга муҳтож қизлар учун **махсус стипендиялар тўлаш** тартиблари жорий этилиши белгиланди.

Ҳозирги кунда республикамиздаги олий таълим муассасаларида таҳсил олаётган талабалар сони **1029609 нафар** бўлиб, хотин-қизлар жами талабаларнинг **47,8 фоиз (4923333 нафар)**ни ташкил этмоқда.

2022/2023 ўқув йилида 1-курсга қабул қилинган **273734 нафар** талабаларнинг **49,8** фоизини хотин-қизлар ташкил этмоқда (**136427 нафар**).

Магистратура босқичида ўқишини давом эттираётган талаба-қизлар сони **17 122** нафарни ташкил қилади (жами магистр талабалар сонига нисбатан **55,8** фоиз).

(2018/2019 ўқув йили 4488 нафар, 2019/2020 ўқув йили 12855 нафар, 2020/2021 ўқув йили 23000 нафар, 2021/2022 ўқув йили 19000 нафар бўлган).

Айни пайтда ОТМ тизимида хотин-қизлар орасида **703 нафар** фан доктори (DSc), **3622 нафар фалсафа доктори (PhD)** фаолият олиб бормоқда. 2019 йилга нисбатан профессор-ўқитувчилар таркибидаги фан доктори (DSc) илмий даражасига эга хотин-қизларнинг улуши **1,5 баробар**, фалсафа доктори (PhD) илмий даражасига эга хотин-қизларнинг улуши эса **1,3** баробарга ошган.

Докторлик диссертацияларининг ҳимоя кўрсаткичи **343** тадан **1765** тага, илмий кенгашлар сони **32 тадан 172** тага етказилган.

Олий таълим муассасаларида илмий салоҳият **32,7** фоиздан **39,3** фоизга ошган.

Давлат олий таълим муассасаларининг магистратура босқичига тўлов-контракт асосида қабул қилинган ва таълим олаётган **12300 нафар** хотин-қизларга тўлов-контракт маблағларини қоплаб бериш учун Давлат бюджетидан **68,298 млрд.сўм** (ўқув йилининг биринчи ярми учун) маблағ тўлаб берилди. Ўқув йили учун умумий **136 млрд.сўмдан** ортиқ маблағ тўлаб берилиши белгиланган.

Тавсияномага эга бўлган хотин-қизлар учун **2022/2023** ўқув йили бакалавриатининг кундузги таълим шакли бўйича умумий белгиланган давлат гранти асосидаги қабул параметрларига қўшимча **2000 та** қабул параметрлари (камида 50 фоизи аниқ ва табиий фанлар, техника ва тиббиёт йўналишлари орасида) ҳудудлар ва соҳалар кесимида тақсимланди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 7 мартдаги **ПФ-87-сон** Фармонида мувофиқ, хотин-қизларга таълим олишлари учун янада қулай шарт-шароитлар яратиш мақсадида **мутахассислиги бўйича камида 5 йил** меҳнат стажига эга, лекин олий маълумотга эга бўлмаган **500 нафар хотин-қизларни** ҳар йили Қўмита тавсияномаларига асосан давлат олий таълим муассасаларининг бакалаврият таълим йўналишларига умумий қабул параметрларидан ташқари алоҳида тест синовлари натижаларига мувофиқ тўлов-контракт асосида ўқишга қабул қилиш амалиёти жорий этилди.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 9 июндаги **“Мутахассислиги бўйича камида беш йил меҳнат стажига эга бўлган хотин-қизларни давлат олий таълим муассасаларига ўқишга қабул қилиш тартибини тасдиқлаш ҳақида” 322-сон қарори** тасдиқланди.

Мамлакатимизда гендер тенглигини таъминлашда **Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги** томонидан ҳам амалга оширилаётган ишларни эътироф этиш жоиз.

– Хусусан, қайта тайёрлаш ва малака ошириш ўқув дастурларига гендер муаммоси ва ўқув жараёнига **гендер-дифференцияланган ҳуқ-атворнинг** таъсири бўйича мавзулар киритилди;

– Аёллар ва болалар ҳаётини давлат сиёсати даражасига кўтаришда фаол иштирок этиш мақсадида Фарғона давлат университетида **«Болажон»** инновацион маркази ҳамда **«Гендер тенглик масалалари тадқиқот маркази»** ташкил этилди;

Турмушга чиқиб, фарзандли бўлган талаба қизлар ҳамда ёш фарзандлари бор педагог ва ходимлар учун **Андижон машинасозлик институти** ва **Фарғона давлат университетида** бюджетдан ташқари маблағлар ҳисобидан мактабгача таълим ташкилоти ташкил қилинди.

Ҳурматли конференция қатнашчилари,

Эришган ютуқларимиз бу бошланиши, мақсадимиз эса катта. Олдинда кенг қўламли ишлар ва вазифалар бор. **(таклиф)**

Биринчидан, Гендер тенгликка эришиш стратегиясини 2023 йилда амалга ошириш бўйича комплекс чора-тадбирлар дастурига ҳам таълим, **илм-фан, спорт ҳамда соғлиқни сақлаш соҳаларида хотин-қизлар ва эркаклар ўртасидаги тафовутларни таҳлил қилиш, бу борада илмий, амалий ҳамда фундаментал тадқиқотларни амалга ошириш** каби муҳим масала киритилди.

Иккинчидан, Ёш қизларни илмий жараёнга кенгроқ жалб этиш мақсадида соҳа ривожига улкан ҳисса қўшган, юқори обрў-эътиборга эга йирик олима аёллар фаолиятига доир видео маҳсулотлар, роликлар яратиш;

Учинчидан, республиканинг барча ҳудудларидаги, айниқса чекка қишлоқлардаги иқтидорли қизларни излаб топиш, уларни ижодий салоҳиятини қўллаб-қувватлаш ҳамда улар томонидан яратилган интеллектуал лойиҳаларни тарғиб этиш ишларига кўмаклашиш. Ҳамда инновацион ишланмалар ва стартап лойиҳаларни молиялаштириш мақсадида хорижий етакчи инвестиция компаниялари билан ҳамкорликни ўрнатиш;

Тўртинчидан, иқтидорли ёш хотин-қизларни хорижда чет тиллари курсларида ўқишларини таъминлаш, уларни юқори нуфузли идораларда стажировка ўташларига кўмаклашиш:

Масалан, “Эл юрт умиди” фонди томонидан грантлар эълон қилиш. Мазкур грантлар асосида чет элда бўлган ва стажировка ўтган хотин-қизларни Давлат хизматини ривожлантириш агентлиги томонидан саралаб раҳбарлик захирасига киритиш ва раҳбарлик лавозимларига тавсия этиб бориш;

Тўртинчидан, таълим муассасаларида турмушга чикиб ҳомиладор бўлган, ёш фарзанди бор, ногиронлиги мавжуд бўлган талаба-қизларнинг таълим олишлари учун **масофавий таълимни** ташкил этиш;

Бешинчидан, талабалар ётоқхонаси биноларида **тозаликни доимий назорат қилиш** ҳамда қизларнинг дарсдан бўш вақтларида **касб-хунар ўрганишлари учун тўғараклар** ташкил этиш.

Биз ҳозир глобализация жараёнларидан ўтаяпмиз, ахборот контентлар жуда кўп маконда яшаяпмиз.

Олинган таълим, билим ва кўникмалар вақт ўтиши билан эскириши ва ўз қийматини йўқотиши мумкин. Шу сабабли инсон капиталининг ўзагини ташкил этувчи таълим ва билим доимий янгиланиб ва такомиллаштирилиб туриши зарур. Кейинги чорак асрда Ғарб мамлакатларида вужудга келган “Long live learning” (“**Умр бўйи таълим олиш**”) шиори негизида ҳам 33 та замонавий ишчи ва мутахассисларнинг доимий ўқиш-изланишларга бўлган эҳтиёжини ифодалайди.

Бугунги кунда рақобат тобора кескин тус олаётган **4-саноат инқилоби** даврида рақобатбардош бўлиш, замонавий илм-фан ва инновация ютуқларини кенг жорий этиш билан боғлиқ. Инсон капиталига қаратилган инвестиция – ўзини-ўзи оқлайдиган харажат саналади. Бир аёлга берилган илм бу бутун миллатга берилган билимдир. Бир эркакка берилган билим – бир инсонга берилган илмдир деган иборани жуда кўп эшитамиз. Чунки илмли қиз, бу маърифатли аёл, уй бекаси, фарзандлари учун билим булоғидир. Шу билан бирга **илм-билим ва амалиётни** трансформациясига эътиборни қаратишимиз зарур.

Инсон капиталига, айниқса қизлар таълимига инвестиция киритиш бугунги кунда **хоҳиш, истакка боғлиқ** ихтиёрий қарор эмас.

Бу зарурат, давр талаби, мамлакат, жамиятнинг тақдирини ҳал қилувчи, демак, ҳаёт-мамот масаласидир.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

- [1]. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-2995-сонли қарори. “Қадимий ёзма манбаларни сақлаш, тадқиқ ва тарғиб қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”// Халқ сўзи, –2017.
- [2]. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-4680-сонли қарори. “Шарқшунослик соҳасида кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш ва илмий салоҳиятини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида” //16.04.2020. <https://lex.uz>. 14:00 22.05.2022.
- [3]. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-60 “2022 — 2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”. 28.01.2022.